

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Znaczenie wychowania i profilaktyki w obliczu zmian w systemie edukacji

Panel ekspercki online z dnia 10 listopada 2017 roku

W ramach projektu realizowanego przez Fundację „Masz Szansę” jako zadanie publiczne na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej. Umowa nr MEN/2016/DWKI/1175 SYSTEM ODDZIAŁYWAŃ PROFILAKTYCZNYCH W POLSCE - stan i rekomendacje dla zwiększenia skuteczności i efektywności planowania i realizowania działań profilaktycznych w mikro i makro skali.

Szymon Grzelak

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
"You Have a Chance" Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Sytuacja profilaktyki w Polsce

Na przestrzeni ostatnich lat coraz więcej uwagi poświęcano tematowi wychowania i profilaktyki. W realnym funkcjonowaniu systemu edukacji obszary te były często postrzegane jako zadanie dodatkowe, mało istotne i przeszkadzające w pełnej koncentracji na uzyskiwaniu jak najlepszych wyników kształcenia.

Ekspertyzy przygotowane przez 17 ekspertów oraz wyniki badań prowadzonych przez nas IPZIN w latach 2014-2015 (w tym badań wśród N = 1500 dyrektorów szkół, nauczycieli, rodziców i samorządowców) wskazują jednoznacznie, że cele związane z kształceniem zdominowały polską szkołę kosztem wychowania i profilaktyki oraz że poprzednie władze nie posiadały żadnej całościowej wizji ani strategii dotyczącej wychowania oraz profilaktyki problemów dzieci i młodzieży.

W celu wzmocnienia ważności zagadnień związanych z wychowaniem i profilaktyką należy stworzyć całościową wizję wychowania i profilaktyki. Istotne jest przywrócenie etosu wychowawcy. Aby to osiągnąć, należy włączyć do współpracy wielu partnerów społecznych oraz udziału wielu doświadczonych ekspertów o różnych specjalnościach. Jednak już teraz, w oparciu o dostępną wiedzę i doświadczenia można sformułować szereg konkretnych, szczegółowych postulatów do wykorzystania w tworzonych obecnie aktach legislacyjnych wdrażających kolejne kroki reformy systemu edukacji.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
"You Have a Chance" Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Wnioski dotyczące profilaktyki płynące z konsultacji społecznych dotyczących projektu ustawy Prawo oświatowe

Na podstawie uwag zgłoszonych w procesie konsultacji społecznych dotyczących profilaktyki i wychowania wyprowadzone zostały trzy główne cele:

- * **Nadanie należytej rangi wychowaniu i profilaktyce** w stosunku do zadań szkoły związanych z kształceniem.
- * **Wprowadzenie do aktów prawnych jasnych definicji wychowania i profilaktyki**, które porządkowałyby oraz określały wzajemną relację tych dwóch ważnych obszarów związanych z kształtowaniem postaw dzieci i młodzieży oraz zapobieganiem demoralizacji i patologiom.
- * **Konsekwentne zapisanie w aktach prawnych zadań związanych z profilaktyką problemów dzieci i młodzieży** w sposób zapobiegający zanikowi specjalistycznej profilaktyki w szkołach.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
"You Have a Chance" Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Finansowanie profilaktyki w obliczu zmian systemu edukacji na poziomie młodzieży gimnazjalnej (ponadpodstawowej)

Młodzież w obecnym wieku gimnazjalnym, ze względów rozwojowych, w sposób szczególnie staranny i konsekwentny powinna być objęta dobrymi działaniami profilaktycznymi. Przeniesienie obecnego rocznika klas III gimnazjum do nowej szkoły ponadpodstawowej spowoduje istotną zmianę w prowadzeniu działań profilaktycznych. W klasach ósmych mogą się bowiem pojawiać trudności w znalezieniu czasu na profilaktykę w obliczu presji związanej z przygotowaniem do egzaminów kończących szkołę podstawową i rekrutacji do szkół ponadpodstawowych. Jednocześnie fakt, że dzisiejsze klasy III gimnazjów przejdą do szkół ponadpodstawowych może się wiązać ze zmianą organu prowadzącego. Organem prowadzącym szkół podstawowych i gimnazjów są gminy. Natomiast organem prowadzącym szkół ponadgimnazjalnych są zwykle powiaty. Gminy dysponują znacznie większymi środkami na profilaktykę niż powiaty. Brak dostatecznych środków na profilaktykę w powiatach był wadą dotychczasowego systemu. Jeśli nowe szkoły ponadpodstawowe będą prowadzone przez powiaty pojawia się silne zagrożenie, że profilaktyka w tych szkołach nie będzie w ogóle realizowana (lub na bardzo małą skalę) z przyczyn finansowo-prawno-organizacyjnych. Doprowadzi to nie tylko do podwyższenia poziomu problemów i zachowań ryzykownych młodzieży, ale także do skurczenia się kadry profesjonalnych profilaktyków i upadku części stowarzyszeń i fundacji zajmujących się profesjonalną profilaktyką. Część pasjonatów profilaktyki kształconych latami będzie zmuszona szukać innej pracy, gdyż jeszcze jeden kluczowy dla profilaktyki rocznik wypadnie z gminnego finansowania.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
"You Have a Chance" Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Finansowanie profilaktyki w obliczu zmian systemu edukacji na poziomie młodzieży gimnazjalnej (ponadpodstawowej)

Ważne, aby organy prowadzące nowych szkół ponadpodstawowych traktowały profilaktykę w tych szkołach, jako jedno z zadań własnych i posiadały środki na profilaktykę o odpowiedniej wysokości (czyli tak, jak obecnie gminy, a nie tak jak obecnie powiaty).

Można wprowadzić zapisy prawne zobowiązujące gminy, na terenie których funkcjonują ponadpodstawowe szkoły powiatowe, do finansowania działań profilaktycznych w tych szkołach, pomimo, że organem prowadzącym jest powiat. W ślad za takim rozwiązaniem gminy te (np. będące stolicami powiatów) powinny otrzymać dodatkowe środki na profilaktykę.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
"You Have a Chance" Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Jak uniknąć ograniczenia lub zaniku w szkołach realnych działań profilaktycznych (zagrożenie dotyczące łączenia programów wychowawczych z programami profilaktycznymi)

Zagwarantowanie konkretnej ilości godzin lekcyjnych na działania profilaktyczne w sposób, który umożliwi realizację tych działań bez presji związanej ze stratami dla dydaktyki - jest to korzystne dla samej dydaktyki, gdyż efektywniej pracuje się w klasie, w której panuje lepsza atmosfera, jest mniej przemocy, a uczniowie zajmują się po lekcjach rozwojem osobistym, a nie podejmowaniem zachowań ryzykownych.

W związku z tym dokumenty prawne dotyczące edukacji powinny być tworzone z uwzględnieniem potrzeb związanych z wychowaniem i profilaktyką, żeby uczniowie, szkoły, nauczyciele poświęcali czas na zagadnienia związane z profilaktyką bez negatywnych konsekwencji systemowych.

Ważne jest, aby działania związane z dobrą profilaktyką były dostrzegane i doceniane (na poziomie dyrekcji, kuratorium, MEN).

Jest to możliwe tylko wówczas, jeśli zapisy dotyczące profilaktyki nie będą konkurować z wymaganiami organizacji pracy szkoły mającymi swoje źródło w konieczności realizacji podstawy programowej.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
"You Have a Chance" Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Otwartość systemu edukacji na dobre programy profilaktyczne jako element niezbędny do prowadzenia skutecznej profilaktyki

Ważne jest korzystanie z pracy przeszkolonych realizatorów zewnętrznych (nie będących nauczycielami danej szkoły, aby zachować niezbędny dystans) jeśli mają one udowodnioną skuteczność i nie mają charakteru ideologicznego. W Polskiej profilaktyce jest cały szereg dobrych, sprawdzonych i skutecznych programów profilaktycznych, których realizacja jest możliwa wyłącznie dzięki specjalnie przeszkolonym ekipom trenerów. Trenerzy wyspecjalizowani w realizacji takiego programu gwarantują jego jakość i skuteczność. Wśród najlepszych polskich programów profilaktycznych opartych o trenerów zewnętrznych większość to oddziaływania oparte na personalistycznej koncepcji człowieka i szanujące oraz wzmacniające chrześcijański system wartości (ale odnoszące się także z szacunkiem do niewierzących). Do takich programów należy chociażby „Archipelag Skarbów”, „Noe”, „Debata”, „Korekta”, „Archezja”, „Saper” i wiele innych. Same wymienione programy obejmują rocznie kilkaset tysięcy dzieci i młodzieży. A ich kadra to często bardzo dobrzy specjaliści, którzy pracują z pasją i zaangażowaniem. W zreformowanej szkole należy wykorzystać taki potencjał, a nie wolno go zmarnować.

Jeśli w szkołach pojawiają się edukatorzy proponujący programy o szkodliwych treściach, należy temu przeciwdziałać, jednak nie w taki sposób, by ograniczać czy utrudniać wejście do szkoły wszystkim programom opartym na zewnętrznych realizatorach. Jednym z bardzo istotnych kryteriów jest to, że żaden program profilaktyczny dla dzieci lub młodzieży nie powinien być prowadzony z założeniem o zakazie obecności wychowawców. Przeciwnie, skuteczna profilaktyka wręcz wymaga tego, by wychowawcy mieli możliwość obserwowania reakcji swoich wychowanków podczas programu profilaktycznego. Dzięki temu mogą to doświadczenie wykorzystać w dalszej pracy wychowawczej.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
"You Have a Chance" Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Otwartość systemu edukacji na dobre programy profilaktyczne jako element niezbędny do prowadzenia skutecznej profilaktyki

Ważnym i pomocnym sposobem weryfikacji programów profilaktycznych są systemy rekomendacji oparte na mądrych kryteriach i uwzględniające zarówno udowodnioną w badaniach skuteczność programów, jak i jakość realizacji tych programów. Wciąż bardzo częste wykorzystywanie w praktyce działań szkoły programów nie mających nic wspólnego z profesjonalną profilaktyką może być stopniowo eliminowane dzięki mądrze tworzonym systemom rekomendacji. Systemy takie powinny służyć rozwojowi dobrej profilaktyki, powinny zawierać w sobie narzędzia sprzyjające tworzeniu, badaniu i upowszechnianiu dobrych programów, powinny wspomagać ich twórców oraz realizatorów. Typowym błędem urzędników pozbawionych wizji jest sprowadzanie systemów rekomendacji do roli biurokratycznego narzędzia. Kryteria stosowane w systemach rekomendacji powinny mieć charakter merytoryczny a nie ideologiczny.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
„Masz Szansę”
„You Have a Chance” Foundation

PROFILAKTYCY.pl

Współpraca między instytucjami zaangażowanymi w tworzenie systemu profilaktyki w Polsce

Aby nie zmarnować potencjału zawartego w działaniach różnych instytucji (np. wizji polityki rodzinnej koordynowanej przez MRPiPS oraz Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020 koordynowanego przez MZ) należy zadbać o skuteczną współpracę międzyresortową między MEN, MZ i MRPiPS.

NPZ 2016-2020 zawiera wiele mądrych zapisów i wskazuje na potrzebę całościowego podejścia do zagrożeń (w miejsce wcześniejszego nacisku na izolowane zajmowanie się pojedynczymi problemami dzieci i młodzieży). NPZ 2016-2020 daje możliwość rozwoju dobrej, nowoczesnej profilaktyki. Najważniejszym obszarem działań profilaktycznych jest szkoła.

Profilaktyka problemów dzieci i młodzieży jest jednym z kluczowych priorytetów systemu edukacji. Zagadnienia dotyczące prowadzenia oddziaływań profilaktycznych powinny być konkretnie uporządkowane w zapisach aktów prawnych.

Należy stworzyć system wsparcia eksperckiego dla MEN na dwóch polach - wdrażania skutecznych działań profilaktycznych i realizacji celów Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020 oraz realizacji zadań związanych z polityką rodzinną i zapobieganiem kryzysowi demograficznemu.